

Telegraful Român

FOAIE RELIGIOASĂ EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A SIBIULUI

Simbolul Credinței (XIII)

(Art. 7, 11—12). 2. Judecata particulară.

„Este rinduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata” (Evr. 9, 27). Îndată după moarte, întrucât nimeni nu mai poate face pentru sine nici bine nici rău (Ioan 9, 4), este firesc ca morții să-i urmeze o judecată prin care se hotărăște starea în care petrece sufletul fiecăruia despărțit de trup, pînă la judecata ultimă. Toți cei fără păcate grele, numite de moarte, sau șterse prin harul Pocăinței și în general buni întră în rai; cei care mor încărcăți cu povara păcatelor grele și nespălate prin Pocăință, ele, păcatele, acoperindu-le și covârșindu-le chiar și urmele de virtute și de fapte care ar fi putut izvorî din ea, merg în iad; și nicăieri în Descoperirea dumnezeiască referitoare la viața de dincolo nu se vorbește decît despre două locuri, rai și iad, avînd însă fiecare mai mult decît o singură treaptă.

Această primă judecată dumnezeiască de îndată după moarte se numește *judecată particulară*. Hotărîrea sau sentința acestei judecări are în vedere starea morală generală din clipa morții, adică în ceea ce, în bine ori în rău, precumpănește la cel ce trece prin moarte, precum și aceea că ea, sentința, se aplică doar sufletului, nu și trupului de care sufletul este despărțit pînă la judecata de apoi, cea obștească. Și astfel, pînă la judecata ultimă, starea următoare judecării particulare nu este completă, fiindcă nu este a întregii naturi omenești, ci numai a sufletului, pînă la a doua venire a lui Hristos (la parusia Domnului; și nu este definitivă, întrucît starea celor fără păcate de moarte și fără răutare adîncă și generală mai poate fi îmbunătățită prin rugăciunile sfinților și prin cele ale celor încă în viața aceasta, ca și prin cele ale Bisericii, pentru cei răposați, precum și întrucît, la moarte, nu sînt încă evidențiate urmările faptelor, și bune și rele, asupra contemporanilor și urmașilor celui judecat, toate acestea urmînd să fie puse în plină lumină la judecata cea din urmă (Matei 25, 31—46).

Starea sufletelor după judecata particulară este astfel provizorie: a celor buni, ca o așteptare cu bucurie a bunurilor viitoare, ca o pregustare a acestora sau ca anticipație a lor; iar a celor răi, ca o așteptare dureroasă a chinurilor, și mai mari și nesfîrșite, care vor urma.

Și la judecata particulară, Judecătorul este Iisus Hristos, „Căci Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului” (Ioan 5, 22).

3. *Rai și iad*. — Se numește rai locul și starea de fericire a dreptilor în viața de dincolo de cea pămîntescă. Și pe pămînt a existat un rai, anume grădina raiului sau paradisul pămîntesc în care au fost așezați și au trăit protopărinții Adam și Eva înainte de căderea lor în păcat. Rai este și locul și starea în care se găsesc sufletele dreptilor între cele două judecări, particulară și obștească (Luca 23, 43); tot așa se numește și locul și starea dreptilor înviați (cu sufletul și trupul, reunite), după judecata obștească, pentru veșnicie. Acest din urmă înțeles al numirii de rai se ex-

primă adesea prin: *viață veșnică și fericire veșnică*. Raiul mai este numit *Împărăția cerurilor* (Matei 5, 3, 10), *Împărăția lui Dumnezeu* (Luca 13, 29), *Casa Tatălui* (Ioan 14, 2), locul și starea unde este Hristos (Ioan 14, 3), avînd tot ce este de trebuință pentru fericirea deplină a celor din el, fiind ei în apropiere de Dumnezeu, în comuniune cu El și bucurîndu-se neîncetat de binefacerile Lui.

Raiul este viață de fericire fără sfîrșit; dar gradul de fericire paradisiacă nu este același pentru toți. Căci Mîntuitorul însuși spune: „În casa Tatălui Meu sînt multe locașuri” (Ioan 14, 2), astfel că fiecare își ia răsplata pe măsura ostenelelor sale întru cele bune (I Cor. 3, 8).

Fericirea dreptilor din rai ne este cunoscută numai din Descoperirea dumnezeiască, nu din experiența sau observația noastră. Căci „cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor care îl iubesc pe El” (I Cor. 2, 9). Astfel, în rai, dreptii sînt înafară de orice necaz, căci „Însuși Dumnezeu va fi cu ei și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi, nici plîngere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi” (Apoc. 21, 3—4); și, tot așa, dreptii din rai se găsesc în comuniune cu Iisus Hristos (Ioan 14, 3), cu îngerii (Evr. 12, 22) și cu sfinții, „împreună-cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu” (Efes. 2, 19). Dreptii din rai sînt învredniciți să vadă pe Dumnezeu, întrucît „cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8; I Cor. 13, 12), cuprinși fiind în lumina dumnezeiască (Ps. 35, 9) și așa simțînd fericirea binecuvîntării lui Dumnezeu asupra lor.

Iadul este locul și starea în care petrec sufletele păcătoșilor pînă la judecata ultimă, fără trup, iar după aceea și cu trupul, pentru veșnicie. Alte numiri biblice ale iadului sînt: *gheena* (Matei 10, 28), *gheena focului* (Matei 5, 22), *pieire* (Filip. 3, 15), *genune, adînc* (Luca 8, 31), *întunericul cel mai dinătar* (Matei 8, 12; 22, 13; 25, 30), *iezerul de foc* (Apoc. 19, 20), *depărtare de la fața lui Dumnezeu* (Matei 7, 23), *închisoare a duhurilor* (I Petr. 3, 19), *focul cel veșnic care este gătit diavolului* (Matei 25, 41).

Din numirile date iadului se înțeleg și pedepsele păcătoșilor din iad: îndepărtarea de la fața lui Dumnezeu, cu pierderea tuturor bunurilor, în disperare; lipsa comuniunii cu sfinții și starea împreună cu duhurile rele; adînci muștrări de conștiință „în focul cel nestins, unde viermele lor (al conștiinței) nu moare și focul nu se stinge” (Marcu 9, 45—46).

Suferințele din iad nu sînt aceleași și de același grad pentru toți păcătoșii, întrucît nu toți au intrat în iad cu aceeași stare de păcătoșenie. Gravitatea păcatelor aduce după ea gradul pedepselor. Căci toți primesc plata „în ziua mîniei și a arătării dreptei judecări a lui Dumnezeu, Care va da fiecăruia după faptele lui” (Rom. 2, 6), potrivit conștiinței și libertății cu care au fost săvîrșite (Luca 12, 47—48).

Pr. prof. Isidor Todoran

Vorbirea minții noastre cu Dumnezeu

Toate cîte cereți, rugîndu-vă, să credeți că le veți primi și le veți avea” (Marcu 11, 24). Este unul din îndemnurile care ni s-au păstrat de la Insuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Urmate cu sfințenie, aceste îndemnuri sînt ale constituit, pentru toți cei care au îmbrățișat și au mărturisit învățătura Sa mîntuitoare, expresii statornice ale credinței și iubirii lor, ale apropierii și legăturii cu Biserica întemeiată cu scump Singele Său. În suflutele lor s-a întipărit adînc nu numai icoana Fiului lui Dumnezeu, ci și pilda vie a vieții Sale pămîntești, a cărei iubire revărsată cu îmbeșugare peste ei au simțit-o și i-au dat chip și asemănare prin lucrarea și viața lor.

Rugîndu-se cu căldură și încredere desăvîrșită Părintelui Său, înainte de înfricoșatele Sale patimi, Mîntuitorul ne-a arătat în marea Rugăciune arhierescă, chipul în care să ne rugăm și noi. Dragostea Sa era și este de-a pururi îndreptată spre ucenicii și Apostolii Lui și în această iubire ne învluie pe noi toți. „Sfințește-i întru adevărul Tău; cuvîntul Tău este adevărul. Precum M-ai trimis pe Mine în lume și Eu i-am trimis pe ei în lume. Pentru ei Eu Mă sîntesc pe Mine Insumi, ca și ei să fie sînțiți întru adevăr” (Ioan 17, 17—19).

Ca pe un odor de mare preț trebuie să păstrăm aceste cuvinte în mintea și în inima noastră, mai cu seamă atunci cînd ne rugăm. Prin săvîrșirea rugăciunii nu numai noi ne sfințim, ci prin binefacerile ei, prin darurile pe care le dobîndim, sintem înălțați, mîngiați și sînțiți și odată cu noi toți cei pentru care ne rugăm. În felul acesta putem dobîndi binefacerile nădăjduite de la Tatăl cel ceresc, Căruia, ori de cîte ori li cerem ceva, se cade să-l și mulțumim. Se cade apoi ca lauda Lui pururea să fie pe buzele noastre, după cum cîntă psalmistul.

Tot astfel ne învață Sfințul Apostol Pavel, atunci cînd scrie credincioșilor din Tesalonici: „Rugați-vă neîncetat, dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu întru Hristos Iisus pentru voi” (I Tes. 5, 17—18). Ne dăm deci seama cît de mare preț a pus Biserica din început pe chemarea noastră de a ne ruga și a ne înălța neîncetat.

Dacă „rugăciunea este vorbirea minții cu Dumnezeu”, după cum înțelegem un mare îmbunătățit al rugăciunii, atunci ne dăm seama cît de mult ne ajută rugăciunea să ne îmbogățim sufletul, să ne îmbunătățim viața și să ne înălțăm tot mai sus pe treptele virtuților.

A ne ruga neîncetat, înseamnă a-L avea pururea de față pe Dumnezeu ca pe un Tată și Părinte iubitor. Apropierea și convorbirea cu El, adică rugăciunea, ne dau tăria de a înțelege și împlini voia Sa cea sfință. Și această comuniune neîncetată ne deschide inima față de toți semenii noștri în care strălucește chipul lui Dumnezeu. În felul acesta rugăciunea este însoțită de rivna, lucrarea și dăruirea noastră pentru ei, pentru viața și pentru fericirea lor. Orice clipă hărăzită rugăciunii, în fața Sfințelor Icoane și mai cu seamă în Sfînta Biserică, devine un izvor de iubire cuprinzătoare, un izvor de tărie sufletească în păstrarea dreptei credințe strămoșești, de improspătare a puterilor proprii pe care trebuie să le punem în slujba aproapelui, a familiei și a poporului nostru.

Rugăciunea, drept aceea, nu ne rupe de toate aceste legături firești și scumpe nouă tuturor, ci ea ne leagă și mai mult ființa de slujirea jertfelnică a acestor înalte rosturi. Ca o tămăie bine primită, rugăciunea se înalță pînă la tronul Prea Sfinței Treimi. Nu singuri căutînd să ne mîntuim, ci împreună cu toți ceilalți frați ai noștri, cu toți semenii noștri. Această plinătate o trăim ori de cîte ori cîntăm: „Pe Tine Te laudăm, pe Tine Te binecuvîntăm, Tăie îți mulțumim, Doamne, și ne rugăm Ție, Dumnezeului nostru.”

Această trăire face din rugăciunea mea, rugăciunea noastră; din credința și rivna mea, credința și rivna noastră; din dragostea mea, dragostea noastră. Ea ne îndreaptă luarea aminte la frații și surorile noastre, la cei dragi nouă, la cei cu care muncim, la toți cei ce depun eforturi pentru înălțarea și înflorirea scumpei noastre țări.

† TEOCTIST

Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Sfîntul Iacov — Apostol protomartir

Istoriograful creștin Sf. medic Luca — în cea de-a doua carte a sa („Faptele Apostolilor” 12, 1—19) — evocă un episod dramatic din viața anilor de început ai Bisericii lui Hristos în lume.

Era la anul 44. Nu trecuse nici un deceniu de cînd Biserica-Mamă din Ierusalim plătise cu viața Sf. Arhidiacon Ștefan devotamentul ei neclătinat față de Fiul lui Dumnezeu întrupat. Din bun-senin, asupra creștinilor din Ierusalim se abătuse urgia unei noi prigoane, căreia îi căzuse victimă, între alții și în fruntea acestora, Sf. Apostol Iacov, fratele mai vîrstnic al celui ce avea să se afirme ca vajnicul apostol și evanghelist Ioan. Autorul moral al acestei vărsări de sînge nevinovat a fost regele Palestinei Irod Agrippa I (41—44).

Aventurier întreprid și — într-un fel — norocos, acesta făcuse o carieră neobișnuită. Era nepot al regelui Irod Idumeul (37 î.H.—1/4 d.H.) și nepot de frate al lui Irod Antipapa, regele petrecăreț și destrăbălat al Galileii și Pereeii, cel înaintea căruia a fost trimis cu escorta de rigoare a deținuților Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, de către Pilat, în vremea Sf. Patimi (vezi Luca 3, 7 urm.). Tatăl său, Aristotel, bănuit de trădare, a fost ucis de Irod Idumeul („craiu” Irod, sau Irod cel Mare, cum îi spuneau contemporanii) în anul 17 î.H. Fratele tatălui său, Antipater, a avut aceeași soartă în anul 4 î.H. Auzind cu cită ușurință își căsăpește Irod Idumeul propriii lui copii, Octavianus Augustus, atotputernicul său patron roman, a declarat cu dispreț: „Melius est Herodes porcum esse quam filium.” (În traducere liberă: La curtea lui Irod, viața unui porc — din pricina opreliștilor mozaice de a consuma carnea acestor dobitoace — este mai

sigură decît aceea a unui prinț regal.)

Rămas orfan, a crescut la Roma, învîrtind tot felul de afaceri du-

bioase. Sub domnia lui Tiberiu (14—37 d.H.), din pricina unor uneltiri politice suspecte, pe care le-a avut ca Caligula, a fost aruncat în temniță. Era să-și piardă viața.

Odată cu precipitata suire pe tron a prietenului său Caligula (37—41) — (a cărui poreclă hazlie se tilcuiește „Cismuliță”) — a început și ascensiunea sa. Filip — al trei-lea fiu al lui Irod Idumeul, rămas în viață, devenit pârtaș la moștenirea acestuia — a murit în anul 34. Teritoriile moștenite de acesta (toate situate în nord-estul Palestinei) au fost atribuite de Caligula lui Irod Agrippa I. Doi ani mai tîrziu (anul 39), al doilea fiu în viață al lui Irod Idumeul, Irod Antipapa, tetrarhul Galileii și Pereeii, și-a pierdut tronul în urma înfrîngerii suferite din partea regelui arab Aretas IV. Tetrarhia lui a fost dăruită nepotului acestuia, Irod Agrippa I. Aflîndu-se la Roma cînd Caligula a fost asasinat, i-a dat sprijin lui Claudius să ocupe tronul. Noul cezar (41—54), recunoscător, i-a atribuit etnarhia lui Arhelau (primului fiu în viață al lui Irod Idumeul), alcătuită din Iudeia, Idumeia și Samaria (care la anul 6 fusese prefăcută în provincie romană). În anul 41, Irod Agrippa I stăpînea un regat cel puțin atît de întins cît fusese acela al singerosului său bunic Irod Idumeul.

Instalat pe tron, a izbutit să se comporte întru totul pe placul fariseilor și cărturarilor, care au aplaudat cu sete măsurile dure luate de el împotriva tinerei Biserici creștine.

Victima ilustră a singeroasei persecuții anticreștine de la anul 44 a fost Sf. Apostol Iacov, „fiul tunetului” (vezi Marcu 3, 17), cum l-a poreclit Mîntuitorul pentru tăria credinței sale.

Pr. prof. Dr. Grigorie Marcu
(Continuare în pag. a 2-a)

Sf. Iacov - Apostol protomartir

(Continuare din pag. 1)

Cu același prilej a fost arestat și Sf. Apostol Petru, în preajma Paștilor iudaice (în „zilele azimilor”, 15—21 Nisan; vezi F. Ap. 12, 3). Planul regelui setos de aura popularis era „să-l scoată la popor” și să-lucidă în zilele de Paști. Prin plănuitul act de cruzime, Irod Agrippa I urmărea să dovedească zecilor de mii de pelerini care veneau pentru praznic la Ierusalim din toate zările imperiului roman, cu cită fidelitate și strășnicie apăra el Legea lui Moise, datinile și așezămintele iudaice.

Intenția asasină a regelui irodian a fost dejucată printr-o anghelofanie: Sf. Petru a scăpat teafăr, în puterea nopții complice, pierzându-și urma, pînă la o vreme, ducîndu-se „în alt loc” (F. Ap. 12, 17). Unde anume, nu se știe — și nu era precaut să se știe. Aveau dreptul și bieții creștini să-și tînuiască locuri de refugiu pentru vreme de primejdie.

O exegeză oficială, unilaterală, vizibil colorată confesional, susține că Sf. Petru s-ar fi refugiat tocmai la Roma. Nu! Numai acolo nu — și aceasta, nu numai din pricină că oamenii lui Irod Agrippa I-a căruia influență în cetatea de pe Tiberu era mare — l-ar fi descoperit cu concursul teribilei poliții imperiale a fugitivariilor (specializată în descoperirea și sancționarea sclavilor fugiți de la stăpîn) și l-ar fi extrădat irodienilor, dar și fiindcă Roma era cam departe ca s-o cauți pentru atîta lucru. Mai verosimil este că Sf. Petru își va fi aflat adăpost în vreo localitate obscură din Palestina, așteptînd să se mai domolească furia singerosului rege. Dumnezeu a purtat grăjă ca acest lucru să se săvîrșească mai curînd și mai deplin decît ar fi putut bănui creștinii îngroziiți de monstrul încoronat care le jurase pieirea.

Ce s-a întîmplat? ... căci s-a întîmplat ceva, curînd și neobișnuit.

„S-a urcat pe tron ca o vulpe, a domnit ca un tigris și a murit ca un ciine”, — așa l-a caracterizat pe Irod Idumeul un contemporan al nostru, istoriograful iudeu Josef Klausner (în 1936), fost profesor la Universitatea ebraică din Ierusalim, într-o carte de mare răsunset (intitulată „Iisus din Nazaret”).

Caracterizarea aceasta i se potrivește întru totul și nepotului întemeietorului ferocei dinastii irodiane. A refăcut regatul bunicii lui sau prin uneltiri viclene, i-a adoptat năravurile (din fire, care n-aveau leuire, cum s-a și dovedit) și i s-a asemănat lui pînă și în moarte. Iată ce s-a întîmplat:

Din motive pe care Sf. Luca n-a socotit necesar să ni le dezvăluie, Irod Agrippa I a pornit un război vama împotriva prosperelor cetăți feniciene de pe litoralul mediteranean, Tir și Sidon. Paguba pe care le-o cauza indispoziția puternicului și influentului rege iudeu era îndoită: Tirienii și sidonienii pierdeau o piață de desfacere convenabilă a produselor lor comerciale și baza de căpetenie pentru achiziționarea grinelor trebuincioase alimentării populației acestor două cetăți, Palestina fiindu-le hambar statornic și rentabil. Neavînd încotro, au fost nevoiți să plece capul. Regele iudeu se înversuna, însă, în atitudinea sa dușmănoasă. Cu mare greutate — și, desigur, cu cheltuiala cerută de cadourile de rigoare — au reușit să cîștige de partea lor pe șambelanul curții regale, pe nume Vlastus. Acesta le-a mijlocit o audiență. Ea a fost fixată — intenționat, ca să-i impresioneze și intimideze pe solii

fenicieni — într-o zi „mare”. Din ordinul slugarnic al senatului, întreg imperiul roman organizase în primăvara anului 44 — spune Iosif Flaviu — serbări mărețe în onoarea lui Claudius, împărat, căruia zeii îi ajutaseră să se întoarcă teafăr din primejdioasa campanie (purată de generalii săi, căci el nu era în stare de acte de bravură) împotriva insulelor britanice.

Audiența solemnă a avut loc în amfiteatrul cetății Cezareia Palestinei. Irod apăruse acolo înconjurat de toată pompa unui despot oriental.

Ce le va fi spus solilor, nu știm. E de presupus, însă, că s-a răstit la ei cu atîta înspăimîntătoare elocvență încît curtenii lingușitori răceau din răspuseri: Glas dumnezeiesc este acesta! Insuși Iosif Flaviu califică această jocosă manifestare drept hulă împotriva lui Dumnezeu. Acolo, pe loc, „l-a lovit ingerul Domnului” pentru această blasfemie. Ros de-o boală îngrozitoare — trupul i-a fost mincat de viermi, ca și lui Irod Idumeul și, mai-nainte de el, lui Antioh IV Epifaniu (175—164 î.H.) — după cinci zile de chinuri cumplite, Irod Agrippa I s-a săvîrșit din viață. Partida fariseilor — „trupa de protecție a Legii” (cum i-a caracterizat cineva) — au pierdut în el un vajnic protector. Tînăra Biserică creștină a scăpat astfel de unul dintre cei mai odioși vrăjmași ai ei.

... Dar cu ce preț! ...

Prețul a fost de nivel apostolic. La anul 36, întiul dintre diaconi, Sf. Ștefan, a forțat porțile grele ale martiriului, înavuind calendarul sfințeniei creștine cu o victimă ilustră.

I-a fost dat celui mai mare dintre fiii lui Zevedei și ai Salomeei să inaugureze *martiriul apostolic*, pe calea însingerată a căruia aveau să apuce aproape toți ucenicii Mîntuitorului.

Sf. Apostol Iacob „cel Mare” a trăit puțin, dar intens. Martor de prim-rang a toate cite a făcut și ne-a învățat Domnul, de la înțînirea din pustia Iordanului și pînă la Cincizecime (vezi F. Ap., cap. 2), el a făcut parte din grupul celor trei apostoli nelipsiți de la desfășurarea celor mai semnificative evenimente istorice-religioase ale vieții Fiului lui Dumnezeu intrupat. Prestigiul de care se bucura între contemporani era maxim. O dovedește și prioritatea arestării lui de către primul persecutor al Apostolilor. Irod Agrippa I îl socotește a fi cel mai influent fruntaș creștin.

Biografia lui este modestă, dar numai ca lăsămînt documentar scriptic. Ea se suprapune aproape de-a rîndul cu aceea a fratelui său mai tînăr, Ioan Evanghelistul, cu care istoriografia apostolică este din fericire destul de dărnica. De aceea, pentru detalii complementare, expunerea aceasta este indicată a fi împletită cu biografia ioaneică (Să se vadă și cartea lui L. G. Munteanu: *Viața Sf. Apostoli*, Cluj, 1945, p. 179 urm.), neuitîndu-se sinaxarul amîndurora.

Îl prăznuim an de an la 30 aprilie. De fiecare dată, gîndurile noastre — cu rugile generate de pomenirea lui creștinească — evocă jertfa lui integrală pentru Cel ce s-a jertfit spre mîntuirea tuturor. Cutremurătoarea lecție a științei Sale vieți țîșnește din preaplînul chemării la care Sf. Iacov a răspuns înaintea oricărui altuia dintre Apostolii Domnului: „Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos-Dumnezeu s-o dăm! — ca în ectenia liturgică.

Un dac a coborît de pe Columnă...

... Așa scria un ziarist italian cînd l-a văzut pe Badea Gheorghe Cârțan șezînd lingă Columna lui Traian, cu desăgii de cărți lingă el, presărînd în jur boabe de grîu și pămînt românesc, cînd s-a dus pe jos în opinci, ca un autentic ambasador, pînă la Roma, exclamînd: „ca să vezi cu ochii cine-o fost moș-to și strămoș-to.”

Iată că s-au împlinit 75 de ani de la moartea acestui venerabil cioban de la Cârțișoara care și-a lăsat oile și-a pornit prin Vama Cucului peste Carpați, aducînd zeci de mii de cărți dincoace în desăgii lui, din care nu lipsesc operele istorice ale lui Nicolae Bălcescu, A. D. Xenopol, Nicolae Iorga etc. și din care i-au fost confiscate foarte multe de către vameșii auto-ungari.

Badea Cârțan s-a stîns din viață acum trei sferturi de veac la Sinaia în casa unei familii de omenie, iar pe mormîntul său din cimitirul de acolo, orice trecător poate citi inscripția: „Aici doarme Badea Cârțan, vișînd întregirea neamului.” Visul său s-a îndeplinit în 1918, după unirea de scurtă durată, de la 1600 a marelui voievod Mihai Viteazul, ucis mișelește pe Cîmpia Turzii, de mercenarii lui Basta, acum 380 de ani. De altfel, odată cînd se afla în București a adormit lingă statuia marelui prim-unificator al celor trei țări române, ca să se identifice cu înaltele țeluri ale viteazului domn.

În peregrinările lui prin Europa, tot în opinci, Badea Cârțan s-a oprit și la Paris, unde a vorbit studenților care învățau limba română — la 1896 — despre soarta,

durerile și dorințele neamului românesc de pe ambele versante ale Carpaților în calea năvălitorilor.

Dar „ambasadorul în opinci” a suferit, la timpul său, și rigorile temnițelor asupritorilor străini. Nu se pot uita însă momentele cînd memorandiștii noștri ardeleni s-au înapoiat de la împăratul și-au fost închiși, Badea Cârțan dădea tircoale temniței doinînd din fluier, dîndu-le toate speranțele că toată suflarea românească este alături de ei. Iar cei de sub zăbrele îl auzeau și știau că-i el și le creșteau inimile. Iată de cit curaj a dat dovadă peregrinul simbolic de sub crestele Munților Făgărașului care a dus departe, faima neamului românesc.

Marele nostru istoric Nicolae Iorga de la nașterea căruia s-au împlinit 110 ani în iunie a.c., cucoscîndu-l personal pe Badea Cârțan, scria despre el, următoarele:

— „O fost odată, la Cârța lui departe, unde oile, adesea părăsite, și-au pierdut stăpînul, un baci ca oricare. Era un om făcut cînd asupra nației întregi a trecut un mare vînt de speranțe. În numele originii glorioase, cu gîndul la frăția latină, se cerea dreptate pentru ai noștri cei supuși (...) Se privea pe sine ca un purtător de misiune superioară, un îndeplinitor de porunci ce vin mai de sus. Altfel nu se jertfește liniștea unei vieți întregi. Și pentru că porunca-i venise prin cărți, prinse pentru dinsele o dragoste fără margini (...). Și după urma lui va rămînea aceasta: Credința sălbatecă pe care un țaran a avut-o pentru visurile cărturarilor din vremea lui și nemărginita-i evlavie pentru cartea în care vedea numai lumină și mîntuire ...”

Am fost în satul de naștere al lui Badea Cârțan în nenumărate rînduri, mai ales cu solii Astei culturale ardeleni, în frunte cu doctorul Gheorghe Preda și profesorul Silviu Țeposu, iar de curînd am vizitat muzeul sătesc care-i într-adevăr o podoabă a țărânimii localnice și care ne-a impresionat și am exclamat: Acesta-i satul lui Badea Cârțan dintre plaiurile Sibiului și Făgărașului, al lui Badea Cârțan, care-i mai mult decît o figură de legendă, de la moartea căruia s-au împlinit în luna august 75 de ani.

N. D. Găvozdea

Aniversare a 250 ani

În Scheii Brașovului

— primul calendar-almanah în literatura noastră —

Plămădite din dorința expresă de a sluji lipsa manualelor și limitelor școlarizării, calendarele-almanah, adevărate manuale de educație populară, aveau să includă în conținut tot ceea ce se numea „știință” sau „de știut” într-o epocă îndepărată de noi. În conținut ele își trag seva, pe de o parte din învățătura cărților de înțelepciune și bogomilice, care cu începere din secolul al XII-lea circulau în manuscris la noi în limbile de cultură (greacă, slavă, latină) și pe de altă parte din experiența mitico-practică a poporului care conserva sacramental în contextul muncii și al comuniunii cu natura, mărturie demne de omologat cu privire la cultivarea ogorului, însămințare, dar și empirice și adeseori practice sfaturi medicale, care fac parte din medicina populară, din care nu lipsesc mărturiile mistico-mitice.

Mărturii documentare încă incomplete furnizează adevărul că la 1569 un sol moldovean cumpăra de la Brașov un calendar cu 60 denari. Au mai trecut aproape două secole, pînă cînd, în Scheii Brașovului, la 1731 — „au început a face tipografie *Petcu Șoanu*, dascălul, lucru care el nu văzuse nicăieri și au tipărit niște calendare în care au pus niște lucruri a zodiilor, cine, cînd se va naște, cum va fi, care izvod l-au luat de la popa State, ce acele gîciturî besereca pravoslavnică nu le primește”. Afirmatia cronicarului șcheian Radu Tempea II, contemporan evenimentelor, oferă mărturie foarte importantă, în lipsa altor dovezi. Stabilește anul 1731 ca an de editare a primelor calendare și nu 1733 pe care l-a impus literatura de specialitate, preluînd „ad literam” foaia de titlu a exemplarelor de la Academie; atribuie opera dascălului șcheian *Petcu Șoanu* (1706—1736), care, deși moare la o vîrstă tînă se dovedește „invențios”, creîndu-și sub formă de xilogravură un tipar pe care, cu siguranță că îl cunoștea de la Coresi, care cu

mai bine de două secole, tot în Scheii edita în același sistem primele cărți de circulație în limba română. Afirmatia că a luat „izvodul de la popa Statie” cunoscutul cărturar local, tatăl primului grămătic Dimitrie Eustatievici putem să ne convingem că acesta consta dintr-un cunoscut calendar rusec prezent la curtea țarului Petru I, unde Eustatie Grid (protopopul State) fusese adeseori în timpul în care fiul său studia la Academia din Kiev. Presupunerea noastră este argumentată și de titlul exemplarului din 1733, păstrat la Academie: „Calendari, acum întii românească alcătuit de pe cel sîrbesc (slavon n.n.) așezatu-s-au pe limba românească ca întru 100 de ani să slujească și și cel slavonesc într-acest chip au fost, fiind de un mare astrolog, la Kiev scos, de un mare dohtar muscal s-au tîlmăcit. Întru acest chip ... acum în stambă nouă s-au dat în Brașov — 1733”.

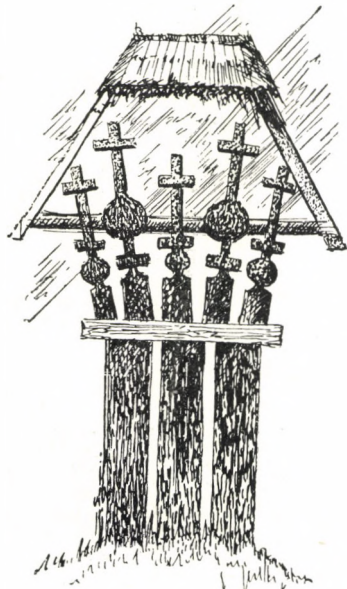
Cronicarul german Tartler, contemporan evenimentelor, aduce mărturie de periodizare a almanahului pentru anii 1737 și 1739, adaugînd că „Petre (Șoanu) aici, în Scheii, fără nici o îndrumare a început să facă o tipografie și să taie litere în plumb însă nu în mod obișnuit, ci foarte scurt, deoarece le-a lipit pe o scîndură și așa a tipărit calendare valah fără ajutorul preseii, ci numai cu vîlătuh ... se vede că el era invențios ... A turnat și litere latinești, care însă nu sînt destul de acurate”. Ne găsim cu mai bine de un secol înainte ca Al. I. Cuza să decreteze scrierea cu alfabet latin și chiar înainte ca Școala Ardeleană să-și manifeste dorința latiniste, în schimb dascălii școlii din Scheii — după cum dovedesc multe documente — corespondau în grafie latină din conștiința latinității limbii și romanității poporului.

Tipăriind, așadar, între anii 1731—1739 mai multe calendare, avînd în conținut texte astrologice, cronologice (trecutul omenirii, invenția prafului de pușcă, invenția tiparului), dar și zodiile,

planetele și mai ales sfaturi gospodărești și de viitorologie. *Petcu Șoanu* a marcat prin opera sa începuturile pătrunderii elementelor progresiste în literatura noastră. Mărturii documentare dovedesc circulația lor în toate regiunile românești, unde, datorită importanței calendarelor brașovene au fost copiate în multe manuscrise de dascăli școlari. Întrucît prin curajul politic prejudicia autoritatea administrativă, la 1772, prin decret guvernamental, împărăteasa Maria Tereza cere confiscarea acestor „specii de cronologii în limbă valahă date la lumină în Scheii”.

Prin *Petcu Șoanu* se pun bazele unei bogate tradiții destinate editării de calendare, continuată la Brașov prin: Nicola Nicolau, Zaharia Carcaleki, George Barițiu, Anton Pann ș.a.

Prof. Vasile Oltean

Un deceniu de la descoperirea martirionului și bazilicii din Niculițel

Anul acesta se împlineste un deceniu de cînd a avut loc importanta descoperire a martirionului și bazilicii din comuna Niculițel, județul Tulcea.

În cuprinsul comunei Niculițel, cu o străveche așezare rurală romană, unde se întindea și teritoriul cetății Noviodunum, la cca 10 km sud-est de Isaccea, în primăvara anului 1971, în urma unor ploii năvalnice, a ieșit la lumină cupola unei bolti de piatră, care a stîrnit curiozitate între localnici, dar mai ales în rîndul cercetătorilor de la muzeul „Delta Dunării” din municipiul Tulcea. Aceștia din urmă au și început săpăturile arheologice la sfîrșitul lunii septembrie același an.

În timpul cercetărilor arheologice, făcute de specialiști în anii 1971, 1973 și 1975, sub altarul unei bazilici s-a descoperit o criptă-martyrium, păstrată în întregime cu un plan aproape pătrat, avînd fiecare latură de 3,50 m, înălțimea de 2,25—2,30 m, acoperită cu o boltă în diametru de 3 m. Pe latura de vest are o intrare mică de 0,70×0,69, care, în momentul descoperirii, era astupată cu o lespede de calcar.

În interior, pe pavimentul din dale de piatră, s-a găsit un sicriu mare din lemn de brad, în care se aflau moaștele sfinților martiri Zotikos, Attalos, Kamasis și Filippos, autohton și probabil monahi după simplitatea înmormîntării. În prezent sfințele lor moaște se păstrează, cu multă evlavie, în sicrie noi, sub un baldachin sculptat, în biserica mare a mănăstirii Cocos.

În partea de sus a pereților laterali, în interiorul acestui martyrium, s-au descoperit două inscripții scurte în limba greacă, cu litere mari, în vopsea roșie, avînd următorul cuprins:

1. Inscripția de pe peretele de nord:

„Martiri ai lui Hristos.”

2. Inscripția de pe peretele de sud:

„Martirii Zotikos, Attalos, Mamasi(oi)s, Philippos.”

Acești martiri înregistrați în martirologiile de la Noviodunum, au suferit martiriul, după unii autori, în timpul persecuției lui Dioclețian (284—305), după alții, în vremea lui Liciniu (320—324) sau Athanaric (369—372).

Sub pragul încăperii, unde s-a găsit sicriul cu cei patru martiri, în anii 1973 și 1975, s-a descoperit o intrare spre două încăperi interioare, în care, sub o lespede de calcar prinsă în mortar, era așezată o placă de marmură cu o altă inscripție greacă, avînd următorul conținut: „Aici și acolo (se află) singe de martiri.” Din cele două încăperi s-a scos o mare cantitate de pămînt, conținînd cca 110 fragmente mărunte de oase umane, care în urma expertizei antropologice, s-a constatat că aparțin la doi bărbați în vîrstă de 45—55 de ani. Ei sînt socotiți a fi fost, așa cum afirmă un cercetător, „cei mai vechi martiri dobrogeni, martirizați poate încă pe timpul domniei lui Decius (250—251) în cetatea Noviodunum și apoi înmormîntați într-un loc necunoscut din necropola cetății”, de unde ar fi fost transportați și reinhumati la Niculițel, „în timpul lui Constantin cel Mare sau a urmașului său”, după cum se arată într-o nouă lucrare.

Edificiul creștin de la Niculițel se numără printre cele mai mari

bazilici din Dobrogea (36 m×14 m), avînd formă rectangulară cu trei nave, nartex, atrium și absidă semicirculară orientată NNE. Absida are lărgimea de 6 m, naosul de 12,30 m, din care nava centrală 7,50 m, iar cele laterale cîte 2,40 m fiecare.

Temeliile acestei bazilici sînt groase de 0,92 m, găsite în parte sub curțile caselor unor săteni și sub strada din imediata apropiere. La acest lăcaș creștin se cunosc numai absida semicirculară și o mică parte din naos, a căror ziduri au fost construite din piatră locală, legată cu mortar amestecat cu cărămidă pisată.

S-a afirmat că această bazilică a fost ridicată la sfîrșitul secolului IV d.Hr., în vecinătatea unui mormînt martiric mai vechi.

Importanța acestei bazilici, păstrătoare a martirilor din secolul IV d.Hr., ridică mai multe probleme legate de intensa viață bisericească care se desfășura în partea de nord a Dobrogei, acolo unde era singurul vad de trecere a Dunării, în importantul centru de la Noviodunum. Restaurat și întărit în urma acțiunii de reformare a limesului dunărean, în vremea lui Dioclețian, Noviodunumul ca și celelalte centre militare de pe linia de nord a frontierei dunărene, constituiau aglomerări de soldați, mase de oameni, în rîndul cărora se propagase de timpuriu creștinismul.

Prigoana împotriva creștinilor, dezlănțuită de Dioclețian și alți împărați succesori, va face martiri ai religiei creștine și în această zonă de întrepătrundere a diferitelor popoare, atrase de mirajul sudului. Nu se cunosc împrejurările precise ale martiriului de la Niculițel, dar înmormîntarea lor, într-o criptă a unei bazilici, situată la 10 km de centrul militar de la Isaccea, poate fi lesne interpretat ca un act săvîrșit de credincioși care au ridicat și bazilica de deasupra, mai departe de centrul militar, unde cultul împăratului era păzit cu strășnicie.

Această bazilică explică în parte și intensa activitate de construcție religioasă pe care o va cunoaște, de acum înainte, această zonă. Existența martirilor din criptă constituie un loc de pelerinaj, și în același timp impulsiona la ridicarea de noi edificii în apropierea celui în care se mai păstrau sfințele moaște.

În secolul al XIII-lea, în floarea în vechiul vad al Noviodunumului, bogata Vicină, centrul religios creștin al întregii zone, mai întii episcopie apoi arhiepiscopie și mitropolie. Niculițel în evul mediu începe să fie cunoscut sub denumirea de „Mănăstiriște”, datorită, probabil, nu numai bazilicii din secolul IV d.Hr., poate biserica de mănăstire sau chiar catedrala episcopală, dar mai ales edificiilor creștine construite ulterior, cum este cel în plan treflat din secolele XI—XII, de pe dealul „Cetățuia”, care prin formă și proporții, anexe (chilii), sugerează un centru cu caracter monahal.

Astfel, aceste edificii ca și biserica „Sf. Atanasie” din apropiere, ridicată în secolul XIII, după un plan în formă de cruce greacă, reprezintă o continuitate edilitară în partea de nord a Dobrogei, pînă în zilele noastre, prin mănăstirile Cocos, Celic-Dere și Saon, care, potrivit tradiției, au fost ridicate pe temeliile unor vetre monahale mai vechi.

Continuitatea vieții creștine și a edificiilor ecleziastice în această zonă, din secolul IV pînă în prezent, unele monumentale ori cu caracter monahal, vine în sprijinul ipotezei, avansată deja, deși sporadic, că aici va fi fost, probabil, localitatea bizantină Vicina (Vasile Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală... p. 216) sau că ierarhii vestitei mitropolii din această cetate să fi avut, măcar pentru un timp, sediul pe teritoriul actualei comune Niculițel. În sprijinul acestei ipoteze poate fi citată și deprimarea din apropiere care poartă și astăzi numele de „Valea Episcopiei”. Viitoarele cercetări și descoperiri, probabil, vor face lumină și în acest capitol din istoria Bisericii și a neamului nostru.

Mănăstirea de la Bistra Mureșului

laam, tipărită la Iași în 1643.

Pe lângă rosturile ei liturgice, mănăstirea de pe Bistra a îndeplinit și unele rosturi didactice, aici pregătindu-se o parte din preoții și diecii destinați satelor din împrejurimi. Ea va fi fost tot o adevărată „lavră” și pentru schiturile înființate între timp în pădurile din satele învecinate: Petrișul (valea Cujeștiului), Filea și Rușii Munți.

În anul 1689, ca un act de danie personală, principele Transilvaniei, Mihai Apafi, a trimis mănăstirii o cruce zugrăvită pe care era caligrafiat numele său. Crucea, împreună cu iscălitura principelui, a fost imprimată în anul 1935 pe o ilustrată de către studentul Viorel Borșianu din Deda, astăzi inginer agronom în Tirgu Mureș. Hramul mănăstirii era Adormirea Maicii Domnului în cinstea căreia s-a zugrăvit în anul 1690 de către zugravul Grigori ot Calanici o icoană în dimensiunile de 80 cm pe 60 cm care se păstrează și astăzi la biserica din Deda.

În secolul al XVIII-lea, în perioada cumpănită prigoane deslănțuite de Habsburgi împotriva Ortodoxiei și indeosebi — prin generalul Bucov — împotriva mănăstirilor ortodoxe, biserica mănăstirii a fost dărîmată, călugării clădindu-și alături un nou schit de lemn. După tradiția locală ultimii călugări ai schitului de pe Valea Bistrei ar fi trăit în jurul anului 1800. Lăsamîntul lor, clopotul de bronz, icoanele, vasele de cult, odăjdiiile precum și unele cărți au fost duse la biserica din sat.

În jurul acestui clopot s-au făcut numeroase afirmații, unele din ele fiind adevărate legende. Astfel, unul din fiii comunei, profesorul Teodor Ceantea, asupra căruia vom reveni, a publicat în anul 1891, sub titlul *Un monument istoric neprețuit* un amplu articol în revista „Transilvania” de la Sibiu (nr. 4, 15 aprilie), în care, bazat pe mărturisirile preotului și învățătorului local (Ioan Popescu și Constantin Morărianu), ca și pe inscripția descoperită pe clopot, a susținut că clopotul ar data de la 1151, mănăstirea însăși fiind ctitorită de Ștefan cel Mare. Împotriva acestei opinii s-a ridicat în anul 1926 protopopul Reghinului, Dumitru Antal, care într-un studiu numit *Schiturile și mănăstiri în protopopiatul Reghinului*, apărut în „Revista teologică de la Sibiu în 1926, luna aprilie, nr. 4), a indicat ca an al turnării clopotului anul 1451 susținînd că citirea lui Teodor Ceantea a fost greșită. După Antal, clopotul respectiv, avînd 20—30 kg, ar fi fost o danie a unei mănăstiri din Moldova, dacă nu chiar a unui domn moldovean din preajma domniei lui Ștefan cel Mare. Mulți dintre localnici, pentru a da satului mai multă strălucire, susțin opinia lui Ceantea, iar alții s-au raliat afirmațiilor mai realiste ale lui Antal.

Pentru a supune cele două afirmații la un examen critic competent, în anul 1958 am invitat la fața locului pe istoricul Constantin C. Giurescu care, după ce am coborît clopotul din turn pentru a-l putea cerceta într-o mai bună lumină, a aflat că inscripția, citită diferit de cei doi înaintași amintiți, nu confirmă poziția niciuna din ei, cifrele — puțin tocite — dînd un al treilea număr, acesta fiind anul 1571. An ulterior deci nu numai domniei lui Ștefan cel Mare, ci și a fiului său Petru Rareș — originea sa moldoveană menținîndu-se — la acea dată domnind în Moldova Bogdan, fiul lui Alexandru Lă-

pușeanu. Clopotul — spart astăzi și lipsit de sunetul său muzical — are un diametru de 32 cm și o înălțime (bronz) de 27 cm, înălțimea totală fiind de 49 cm.

Deși lipsit de utilitate, clopotul vechii mănăstiri a provocat interesul familiei baronești Keneny, fostă proprietară a unor domenii ale acestei comune, a baronului Banffy, fost prim-ministru al Ungariei, și chiar al Muzeului de istorie de la Budapesta, care l-au cerut parohiei oferindu-i în schimb un clopot nou de dimensiuni superioare. Conducătorii parohiei, conștienți de valoarea lui istorică, au respins însă oferta făcută, clopotul fiind păstrat pînă astăzi ca o relictă a trecutului românesc.

Verificat de istoricul Giurescu — fostul meu profesor de la Universitatea din București — am descifrat și inscripțiile chirilice de pe icoanele aduse de la mănăstire.

Pe lângă icoana hramului, menționată mai sus, se mai află și icoana *Pantocratorului* (înaltă de 83 cm și lată de 57 cm), a *Maicii Domnului cu pruncul în brațe*, a lui *Iisus Hristos înconjurat* de Apostolii Pavel și Petru, Iacob, Simon și Filip și de cei patru evangheliști, icoana *Sf. Ioan Botezătorul*, precum și a *preotului Zaharia*, tatăl lui Ioan Botezătorul, căruia Sf. Maria și Iosif îi prezintă pe pruncul Iisus (înălțimea acesteia este de 89 cm și lățimea de 64 cm), toate fiind din lemn.

Pe prima din icoanele menționate aflăm precizarea că „această icoană au plătit-o prezentul Ion Preznicescu pentru iertarea păcatelor sale în anul 1753, iar pe cea de-a doua că ea a fost plătită de Pășcan Grigore și soția sa pentru același motiv. Numele preotului Preznicescu indică persoana unui preot venit de peste munți, în regiune neafîindu-se un astfel de nume, iar cel al lui Pășcan Grigore numele unei familii țărănești de veche tradiție locală.

Odată cu clopotul și icoanele a fost aduse și unele cărți de cult dintre care menționăm un *Octoih* de la 1750, precum și un *Triod* din 1761, ambele tipărite la București.

Existența mănăstirii de pe Bistra l-a preocupat și pe mitropolitul Andrei Șaguna, care, în anii consacrați scrierii *Istoriei bisericii ortodoxe* ce avea să fie editată în 1860, a cerut preotului din Deda, Ioan Popescu, să-l comunice toate datele de care dispune pentru a putea introduce în lucrarea sa și istoria acestui uitat lăcaș mănăstiresc. Pe baza informațiilor primite de la Ioan Popescu, Șaguna a închinat în scrierea sa o pagină și mănăstirii de la Deda.

Alte date se află în amintitul articol din 1891 al profesorului dedean Teodor Ceantea, care o atribuiseră lui Ștefan cel Mare, fără a avea însă vreo bază documentară.

Mai multe amănunte și precizări avea să aducă în anul 1926 protopopul D. Antal de la Reghin, care, împreună cu locuitorii comunei, a făcut la 31 mai 1925 un pelerinaj la locul unde a fost mănăstirea țînînd și o conferință edificatoare.

Fără a aduce date noi, istoricul bisericesc, Ștefan Meteș, a menționat și el existența acestei mănăstiri în cunoscuta sa lucrare *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria* apărută la Sibiu în anul 1936 (p. 132—134).

Viața acestei mănăstiri a inspirat unui tînăr scriitor, decedat de timpuriu, și o frumoasă povestire romantică, intitulată *Taina de pe Valea Bistrei*, în care nimicirea mănăstirii e explicată printr-o mare pasiune. Povestirea, scrisă de studentul în teologie Ion Moșoș și publicată sub pseudonimul Ion Ripeanu, a apărut în revista „Științieri” din Tirgu Mureș (1939, nr. 1—2).

În 1935 s-a înălțat pe acest loc o clopotniță de lemn care se menține și astăzi, meritul ridicării revenind preotului Chirilă Moldovan de la Bistra. În fiecare an la 15 august, în prezența a sute de credincioși, se săvîrșește aici o liturghie și un parastas pentru ctitorii și călugării acestei vechi mănăstiri, care a fost timp de secole o vatră de credință românească. Vasile Nelea

Importanța acestei descoperiri a fost subliniată și de presa străină, la vremea respectivă. Astfel, în anul 1973, în urma unei comunicări făcute de către un specialist român la Institutul Pontifical de Arheologie din capitala Italiei, Aldo Nestori în „Observatorul Romano” din 26 mai, a subliniat că aceasta este „una dintre descoperirile cele mai importante ale secolului nostru”.

Cercetările acestui monument, începute la 29 sept. 1971 și continuate pînă în anul 1975, au determinat publicarea, pînă în pre-

zent, a unui număr de peste 40 de articole, studii și comunicări de specialitate precum și fotografiile, care, de fapt, demonstrează importanța acestei descoperiri pentru vechimea creștinismului pe aceste meleaguri străbune și pentru istoria neamului nostru.

Se impun noi cercetări, dar mai ales, luarea unor măsuri urgente pentru protejarea acestui unic monument din țara noastră.

† EPIFANIE TOMITANUL
Episcop-vicar

I. D. SUCIU — RADU CONSTANTINESCU

Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului

2 vol., editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980

Literatura istoriei Bisericii Ortodoxe Române, începând de la lucrarea lui Petru Maior, publicată în 1813 și pînă în timpurile noastre, este destul de bogată socotind diferitele lucrări despre istoria acestei instituții în ansamblul ei, fie istoria unor mitropolii sau a unor eparhii, ca și mulțimea studiilor speciale scrise pe această linie. Dacă mai multe din aceste lucrări și studii tratează și despre viața religioasă și organizarea bisericească din părțile Banatului sau numai despre aceasta, fie numai sumar fie mai pe larg, a lipsit totuși o lucrare de sinteză. Pentru a umple acest gol, I. P. S. Mitropolit Nicolae s-a adresat istoricului I. D. Suci, care folosind o bogată și selectă bibliografie românească și străină, precum și documente mai vechi și mai noi, după înlăturarea unor interpretări, afirmații și concluzii greșite, căutînd să umple lacunele constatate în lucrările consultate, a scris: „Monografia Mitropoliei Banatului” apărută în Timișoara în 1977, în care „se sintetizează pentru prima dată, în mod științific, sub toate aspectele ei, viața religioasă a românilor din acest colț al patriei noastre” (pag. 249).

Cînd Înalțul Ierarh era preocupat de alcătuirea și publicarea lucrării mai sus amintite, mai era frământat și de ideea de a se întocmi și o colecție de documente, așa cum aveau și alte mitropolii în legătură cu trecutul lor. În acest scop, s-a adresat aceluiași priceput și pasionat istoric ... prof. I. D. Suci, precum și cercetătorului Dr. Radu Constantinescu, cerîndu-le să alcătuiască un „corpus” de documente privitor la trecutul Mitropoliei Banatului (Precuvintare pag. 5). Cei care urmau să alcătuiască acest „corpus” de documente, n-au fost chemați la întîmplare, căci I. D. Suci este considerat: „Specialist în istoria și literatura Banatului. Își întemeiază lucrările pe un bogat material de arhivă, relevînd aspecte variate ale luptei naționale a românilor bănățeni.” Era recomandat atît de lucrările sale (unele peste 500 și 600 pag.) ca și de mulțimea studiilor scrise în legătură cu viața și activitatea unor persoane bănățene proeminente, laici și clerici ca și despre

evenimente diferite în legătură cu românii bănățeni (Enciclopedia istoriografiei românești 1978, pag. 307 și Monografia Mitropoliei Banatului 1977, pag. 264—265). Radu Constantinescu, considerat ca un bun cunosător al istoriei evului mediu, era recomandat de cercetările făcute și studiile publicate în legătură cu viața religioasă și organizarea Bisericii noastre din trecut (Enciclopedia, op. cit., pag. 106).

Colecția este un prețios instrument de lucru chiar și pentru specialiștii în materie, cu atît mai mult pentru cercetătorii mai puțin informați. Ea pune la dispoziția tuturor celor pe care-i interesează — nu numai evoluția organizării bisericești, ci și lupta dusă de cei grupați în jurul acestei instituții bisericești-naționale din părțile bănățene pentru promovarea vieții sociale, culturale, pentru autonomie bisericească și națională și unitate politică, — documente resfirate prin alte colecții mai vechi, în lucrări românești și străine, sau publicat în diferite reviste și foi-organe oficiale ale unor eparhii, iar altele în unele ziare laice, colecțiile cărora sînt greu accesibile. La acestea se adaugă cele existente în arhive străine ca Arhiva Vodinei din Sremski Karlovici (Carloviț), fie în unele din arhivele noastre de stat, sau arhivele bisericești ale unor eparhii, care n-au văzut în trecut lumina tiparului. După cum se afirmă în introducere, prin publicarea colecției de documente s-a urmărit un scop dublu: a) confirmarea documentară a ceea ce s-a scris în Monografia Mitropoliei ... și b) lărgirea orizontului asupra vieții bisericești bănățene, prin studierea documentelor necunoscute.

Ținînd seama de perioada istorică lungă pentru care se strîngeau documente, de numărul lor mare, avînd în vedere și „spațiul grafic adecvat” în care urmau să fie redată cit mai mult din cele existente, autorii lucrării au trebuit să facă „o selecție riguroasă” după criteriul „de ordin cultural” și al rolului îndeplinit de Biserica Ortodoxă Română din Banat în cursul veacurilor pentru apărarea ființei etnice a neamului lăsînd la o parte cele care nu mai aveau în prezent nici o importanță pen-

tru istoriografia bisericească. Motivul care a dictat selecționarea, a impus și redarea unor documente numai „în regest, reținînd doar pasajele privitoare la români”, iar altele mai extinse au fost date numai în rezumat, pe cînd la cele în limbi străine s-a dat textul original urmat de traducerea lui românească „pentru ca cititorul să poată verifica traducerea”.

Documentele avînd data și localitatea de unde provin, au fost publicate în ordine cronologică, dîndu-se localitatea și locul unde se află originalul, manuscrise, copii sau traduceri, dacă a fost publicat să indică edițiile unde se află tot în ordine cronologică, la unele se dau și note istorice și chiar o scurtă bibliografie. La sfîrșitul colecției este dată lista documentelor, cu indicarea datei, a localității, a obiectului la care se referă și a paginii unde se află. Urmează un indice detaliat de 76 pag., la numele de persoane indicîndu-se și profesiunea, localitatea, sau demnitatea și gradul etc. Nu lipsește nici lista ilustrațiilor la sfîrșitul colecției.

Cercetătorii din cîmpul Istoriei Bisericii Ortodoxe Române nu pot fi decît recunoscători atît inițiatorului, I. P. S. Mitropolit Nicolae, cit și Editorilor, care au trudit ca să le adune și să le pună la îndemînă atîtea documente (693) risipite, unele necunoscute, — însoțite și de o bogată aparatură informativă, cum nu se află atît de completă în alte colecții, — menite să le ușureze munca.

În încheiere, ne permitem să facem o mică observație. Documentul nr. 116 din „colecție” referitor la Hălmașiu, este identic cu doc. nr. 80 (Anexe) din lucrarea Prof. S. Dragomir: „Istoria desrobirei religioase ...”, vol. I, Sibiu 1920, cules din arhivele din Carloviț, diferența reducîndu-se numai la datarea zilei, totuși, nu este menționat la ediții și nici la Adenda. Credem că ar fi bine să se cerceteze și doc. nr. 69—79, afară de nr. 74, de la S. Dragomir, culese din arhiva din Carloviț, care se referă la districtul Hălmașiu și nu sînt menționate fie dintr-o scăpare, fie datorită criteriului stabilit de editori, căruia s-au conformat la selecționarea documentelor.

Pr. prof. S. Vlad

Omagiu la o dublă aniversare

Între 3—8 septembrie 1981, Federația Comunităților Evreiești din România a sărbătorit două evenimente însemnate din viața sa: un sfert de secol de la apariția „Revistei Culturii Mozaic” și un sfert de mileniu de existență, atestată documentar, a Comunității sefarde din București.

Cu acest prilej aniversar, au sosit în țară oaspeți din străinătate și s-au primit numeroase mesaje de felicitare de la înalte personalități ale vieții iudaice mondiale.

„Unică în felul ei”, cum o caracterizează însuși Întîistătorul Culturii Mozaic din țara noastră, Eminentă Sa Dr. Moses Rosen (unică, între altele și prin faptul că este singura revistă de acest gen, care apare în trei limbi: română, ebraică și idiş. De la o vreme are și pagină redactată în engleză), „Revista Culturii Mozaic” a îndeplinit un însemnat rol în viața iudaismului din România. Ea a devenit o adevărată punte

întinsă către toate comunitățile mozaice din țară. Prin paginile ei a pătruns lumina învățaturii tradiționale iudaice în căminele de evrei de pe aceste meleaguri. O citesc cu interes și mulți dintre slujitorii și credincioșii celorlalte culte. Un număr însemnat de abonamente este îndreptat apoi, la fiecare nouă apariție, spre diverse colțuri ale lumii, unde revista se bucură, de asemenea, de o excelentă apreciere.

Mesașul ei este un mesaj de pace și bunăînvoire între oameni și popoare. Pe plan local, revista promovează ideile ecumenismului, ale înfrățirii și unității între toți fiii poporului român, indiferent de naționalitate sau credință religioasă.

Bucuroși de succesul acestei prestigioase publicații și apreciînd în mod deosebit bogăția cuprinsului ei, adresăm și noi colectivului redacțional sincere felicitări, odată cu urarea de noi și binecuvîntate roade în viitor.

Consfătuirea cadrelor didactice din instituțiile de învățămînt teologic ale Bisericii Ortodoxe Române

În zilele de 11 și 12 septembrie 1981 a avut loc, la Institutul Teologic Universitar din București, Consfătuirea cadrelor didactice din Instituțiile de învățămînt teologic ale Bisericii Ortodoxe Române.

Lucrările Consfătuirii au fost prezidate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin. Au participat și membrii Sfîntului Sinod care au școlii de învățămînt în subordine. P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, secretarul Sfîntului Sinod, a prezentat un referat amplu privind învățămîntul teologic în ultimii 30 de ani și în special, în ultimul an de învățămînt 1980/81. În continuare au avut loc discuții asupra următoarelor aspecte evidențiate în referat: a) Formația teologică, duhovnicească și patriotic-cetățenească a viitorilor slujitorii bisericești; b) Disciplina în școlile de învățămînt teologic; c) Responsabilitatea școlilor de învățămînt teologic și a factorilor de instrucție și educație;

d) Sarcinile Bisericii pentru pregătirea și educarea candidaților la preoție.

S-au definitivat apoi programele de educație duhovnicească și patriotic-cetățenească pentru noul an de învățămînt 1981/82.

La sfîrșitul primei zile a lucrărilor, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a făcut o sinteză a problemelor discutate.

Simbătă, 12 septembrie a.c., prof. univ. Dr. Dumitru Mazilu a prezentat, în fața celor prezenți la Consfătuire, conferința: „Securitate, dezarmare, cooperare. Contribuții românești la rezolvarea acestor deziderate ale omenirii. Au avut loc apoi discuții și întrebări în legătură cu tema prezentată.

În final, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a adresat cadrelor didactice de la institutele și seminariile teologice urarea de mult spor în activitate, în noul an și a declarat închise lucrările Consfătuirii.

Valoarea dialogurilor locale pentru dialogul general a fost discutată, arătîndu-se rezultatele pozitive la care s-a ajuns. Fiecare Biserica a prezentat raport despre aceste dialoguri (reprezentanții Bisericii din România, P. S. Episcop Vasile Coman, prof. Ion Ică și Pitters Hermann au prezentat materialul cu privire la conferințele interteologice ale profesorilor de la institutele teologice din România; rezultatul dialogului bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și E. K. D. (Biserica Evanghelică din R. F. G., Goslar și Iași) și studiul P. S. Episcop Vasile despre: „Lucrarea Sfîntului Duh în Liturghie”).

În discuția despre simbolul niceo-constantinopolitan Comisia comună a fost ajutată de referatele bine pregătite ale Mitropolitului Emilianos, prof. Dr. Ullmann V. și Arhim. Augustin Nichitin. „Acest simbol, constată membrii Comisiei, se întrebunțează în cultul Bisericii noastre și este considerat ca o expresie autoritativă a întregii credințe apostolice, reprezentînd pentru toți creștinii cvintesența învățaturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și a Sfîntilor Apostoli; ca atare este o sinopsă a doctrinei și o normă permanentă a credinței noastre. Astfel, el este totodată fundamental pentru gîndirea teologică a Bisericii noastre.”

Partea a treia a dialogului a constituit-o aprofundarea temei generale: „Participarea la Misterul Bisericii”, în care s-a citit referatul prof. F. Muser: „Doc-

trina despre Biserica în teologia luterană; referatul prof. I. Romanides despre „Participarea la Misterul Bisericii”, arătînd netemeinicia adausului Filioque și referatul prof. Theodor Nikolaou, despre: „Participarea la Ministerul Bisericii”, o analiză a dialogurilor dintre Patriarhia ecumenică și Biserica Evanghelică din Germania.

În dezbaterile acestei teme care va forma obiectul viitoarelor întruniri, comisia constată că „sarcina dialogului în viitor este de a ne ajuta reciproc să înțelegem limbajul tradițional și modul de abordare a problemelor teologice din Bisericele noastre ... „Din evaluarea dialogurilor regionale care au avut loc pînă acum se va putea cîștiga mult”.

Delegațiile ortodoxă și luterană au numit pe membrii unei subcomisii comune care se va întruni la Atena, între 28 martie—3 aprilie 1982. Membrii subcomisiei sînt:

Din partea Bisericii Ortodoxe: Episcop Vasile Coman, prof. Nikolaou Theodoru, prof. Phidas Vlassios; prof. A. Osipov, prof. I. Romanides. Din partea luteranilor: prof. G. Kretschmar, prof. Krodel Gerhard, prof. Fairy von Lillienfeld, prof. Pitters Hermann, Docent Ullmann Wolfgang.

Sarcina subcomisiei va fi pregătirea unei prime propuneri asupra temei „Ființa Bisericii”. Pentru aceasta se va da o atenție deosebită rezultatelor dialogului de pînă acum. Viitoarea întrunire a comisiilor pentru dialogul general este fixată pentru anul 1983.

Dialogul teologic general dintre Bisericele Ortodoxe și Bisericele Luterane

În zilele de 28.08.—4.09.1981 a avut loc dialogul teologic general dintre Bisericele Ortodoxe și Bisericele Luterane din lume, s-ar putea spune un dialog panortodox și panluteran.

Acest dialog reprezintă un eveniment însemnat în viața Bisericii prin faptul că este primul dialog general oficial între Ortodoxie și Luteranism, din secolul al XVI-lea pînă în prezent.

Desigur, între Patriarhia de Constantinopol și Luteranism au avut loc dialoguri bilaterale; de asemenea Bisericele Rusă, Română și Finlandeză au avut dialoguri bilaterale cu Bisericele Luterane.

Pregătirea dialogului s-a făcut cu multă grijă, în consfătuiri pregătitoare de ambele părți. Astfel, delegații Bisericii Ortodoxe au ținut trei consfătuiri pregătitoare la Sygtuna 1978, Amelungsborn 1979 și Skalholt în Islanda în 1980.

Delegații Bisericii Luterane (F. M. L.) au ținut consfătuiri la Chambésy 1978 și Creta 1980. Lucrările dialogului au început

prin săvîrșirea Sfintei Liturghii în catedrala ortodoxă din Helsinki de către soborul ierarhilor și preoților participanți. Din partea Bisericii Luterane a vorbit prof. Dr. Georg Kretschmar. Seara s-a săvîrșit un serviciu religios în catedrala luterană din Helsinki. Din partea Bisericii Luterane a vorbit Dr. Carl Mau, iar din partea delegației ortodoxe, episcopul Vasile Coman al Oradiei.

Lucrările dialogului s-au ținut în ședințe separate și comune. Au fost dezbătute în principal trei teme:

1. Evaluarea dialogului dintre Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului și teologii din Tübingen în sec. XVI, precum și rezultatul dialogurilor bilaterale dintre Bisericele autocefale Ortodoxe și luteranism.

2. Importanța Sinodului al doilea ecumenic și a simbolului niceo-constantinopolitan în viața Bisericii și

3. Participarea la Ministerul Bisericii.

În ceea ce privește dialogul purtat între Patriarhia Constanti-

nopolului și teologii din Tübingen, comisiile au ajuns la constatări asemănătoare. Membrii Comisiei ortodoxe, se spune în comunicat, consideră scrierile ierarhilor ortodocși din acea epocă în continuitate cu credința apostolică și Tradiția Bisericii Apostolice.

Membrii Comisiei luterane consideră, din partea lor, răspunsul lui Melancton și al teologilor din Tübingen, ca o încercare de a arăta ortodocșilor însemnătatea reformei, la înnoire și revenire la credința apostolică.

Dacă atunci nu s-a putut ajunge la un acord se datorează terminologiei necunoscută îndeajuns de parteneri și faptului că Biserica Apuseană era în acel timp despărțită.

Comunicatul final continuă cu constatarea că „noul dialog deschide posibilități de a învăța despre credința vie a Bisericii noastre și de a porni din nou să privim această moștenire și credința vie în cadrul mai larg al teologiei biblice și patristice”.

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român, Sibiu, str. 1 Mai nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază.

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului — președinte; Lucian Făgărășanul, Episcop-vicar — vicepreședinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Lector Aurel Jivi — redactor adjunct; Arhid. Gheorghe Papuc, Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu — membri; tehnoredactor: Diac. Ezechil Oancea.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM Departmental Export — Import Presă P. O. Box 136-137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.